

Філософія

УДК 17:355.01:327.5

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.20033177>

**Етичні засади осмислення війни і миру в контексті гібридних конфліктів
як складова філософії сучасної безпеки**

Дятлова Ірина Володимирівна,

кандидат філософських наук, доцент,

доцент кафедри гуманітарних та соціальних дисциплін,

Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба,

Харків, Україна, <https://orcid.org/0000-0003-3063-9772>

Кравцов Юрій Сергійович,

доктор філософських наук, професор,

професор кафедри соціально-психологічних і гуманітарних наук,

Дніпровський державний технічний університет,

Кам'янське, Україна, <https://orcid.org/0000-0003-4968-9112>

Кондратюк-Антонова Тетяна Вячеславівна,

кандидат філософських наук, доцент,

професор кафедри соціально-гуманітарних дисциплін,

Київський інститут Національної гвардії України

Київ, Україна, <https://orcid.org/0009-0002-6548-7772>

Прийнято: 18.04.2026 | Опубліковано: 30.04.2026

Анотація. Метою статті є філософське осмислення війни і миру в умовах гібридних конфліктів крізь призму етичного виміру сучасної безпеки, а також визначення моральних засад, що можуть слугувати орієнтиром для суспільства і держави в ситуації тривалого протистояння.

Методи. У роботі використано методи аналізу та синтезу для осмислення воєнно-мирних трансформацій, порівняльний підхід для співставлення класичних концепцій війни і сучасних форм протистояння, а також етико-філософську рефлексію та концептуальний аналіз для виявлення моральних засад сучасної безпеки.

Результати. Встановлено, що гібридні конфлікти дестабілізують відносини між країнами і можуть стати причиною збройних протистоянь без відкритого оголошення війни. За таких умов звичні військові дії поєднуються з нетрадиційними методами боротьби: інформаційними атаками, кібервійнами, тиском на економіку, дипломатичним саботажем тощо. З'ясовано особливості зміщення меж між військовими та невійськовими формами насильства, які поступово переносяться зі звичного поля бою і території безпосереднього проведення військових операцій у простір інформації, економіки, культури та цифрових мереж, виводячи поняття війни за межі фізичного протистояння. Основну увагу приділено ерозії фундаментального принципу гуманітарного права – принципу розрізнення (*distinction*). Доведено, що в умовах гібридності відбувається радикальна трансформація статусів «комбатант» та «некомбатант». Обґрунтовано, що через процеси інструменталізації та цифровізації цивільне населення стає активним суб'єктом мережеских конфліктів, у яких поняття моральної відповідальності за скоєне практично розмивається. У статті визначені етичні дилеми застосування некінетичної зброї, основні з яких узагальнені під назвами «справедлива причина», «розрізнення», «останній засіб», «відповідальність» та «моральна автономія». Вони сигналізують про

те, що настав час сформувати нову етичну парадигму безпеки, фокус якої з фізичного захисту територій зміщується на когнітивно-ціннісну стійкість суспільства. Визначальною для неї є інформаційна гігієна і моральна автономія кожного громадянина. Наголошено на необхідності збереження людської гідності, що може реалізуватися через солідарність етичної відповідальності усіх акторів міжнародних відносин.

Висновки. *Гібридні конфлікти розмивають межі між військовими і цивільними суб'єктами та між фізичними і некінетичними формами насильства, що зумовлює необхідність формування нової етичної парадигми безпеки, орієнтованої на моральну відповідальність, інформаційну гігієну та когнітивну стійкість суспільства.*

Ключові слова: *філософія війни і миру, гібридні конфлікти, етичний вимір, сучасна безпека, принцип розрізнення.*

Ethical foundations for understanding war and peace in the context of hybrid conflicts as a component of contemporary security philosophy

Iryna Diatlova,

Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Humanities and Social Disciplines,
Ivan Kozhedub Kharkiv National Air Force University (KNAFU),
Kharkiv, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0003-3063-9772>

Andrii Kravtsov,

Doctor of Philosophical Science, Professor,
Professor of Department of Social, Psychological and Humanitarian Sciences,
Dniprovsky State Technical University, Kamianske, Ukraine,
<https://orcid.org/0000-0003-4968-9112>

Tetyana Kondratyuk-Antonova,

PhD in Philosophy, Associate Professor,

Professor of the Department of Social, Humanitarian Disciplines

Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine

Kyiv, Ukraine, <https://orcid.org/0009-0002-6548-7772>

Abstract. *The purpose of this article is to provide a philosophical understanding of war and peace in the context of hybrid conflicts through the prism of the ethical dimension of modern security, as well as to identify moral principles that can serve as a guide for society and the state in situations of prolonged confrontation.*

Methods. *The work uses methods of analysis and synthesis to comprehend military-peace transformations, a comparative approach to comparing classical concepts of war and modern forms of confrontation, as well as ethical-philosophical reflection and conceptual analysis to identify the moral foundations of modern security.*

Results. *It has been established that hybrid conflicts destabilize relations between countries and can lead to armed confrontations without a formal declaration of war. Under such conditions, conventional military actions are combined with unconventional methods of struggle: information attacks, cyber warfare, economic pressure, diplomatic sabotage, etc. The peculiarities of the shifting boundaries between military and non-military forms of violence have been identified, which are gradually being transferred from the usual battlefield and territories of direct military operations to the sphere of information, economy, culture, and digital networks, taking the concept of war beyond the limits of physical confrontation. The focus is on the erosion of the fundamental principle of humanitarian law – the principle of distinction. It has been proven that in conditions of hybridity, a radical transformation of the statuses of «combatant» and «non-*

combatants are taking place. It is argued that, due to the processes of instrumentalization and digitalization, the civilian population is becoming an active participant in network conflicts, in which the concept of moral responsibility for actions is practically blurred. The article identifies ethical dilemmas in the use of non-kinetic weapons, the main ones being summarized under the headings «just cause», «distinction, last resort», «responsibility», and «moral autonomy». They signal that it is time to form a new ethical paradigm of security, the focus of which shifts from the physical protection of territories to the cognitive and value stability of society. The decisive factors for this paradigm are information hygiene and the moral autonomy of each citizen. The need to preserve human dignity is emphasized, which can be achieved through the solidarity of ethical responsibility of all actors in international relations.

Conclusions. *Hybrid conflicts blur the lines between military and civilian actors and between physical and non-kinetic forms of violence, necessitating the formation of a new ethical paradigm of security focused on moral responsibility, information hygiene, and the cognitive resilience of society.*

Keywords: *philosophy of war and peace, hybrid conflicts, ethical dimension, contemporary security, principle of distinction.*

Постановка проблеми. Поняття «війна» і «мир» завжди продукують нескінченні філософсько-правові дискусії і змушують їх учасників століттями розмірковувати над тим, як убезпечити людей в умовах конфліктів. У сучасному світі проблема суттєво ускладнилася, оскільки традиційно бінарні стани втратили чітке розмежування. Близько двох десятиліть тому (після теракту в Америці 11 вересня 2001 року) людство активно заговорило про феномен, який у сучасному світі знайомий практично кожному – так звану «сіру зону» («Grey Zone»). Українці «познайомилися» з ним у 2014 році, коли Росія анексувала Крим і почалася війна на Донбасі. Саме тоді у доктринах

НАТО і США офіційно закріпився термін «простір, де постійно відбувається гібридне протистояння». За таких умов звичні військові дії поєднуються з нетрадиційними методами боротьби. Йдеться про інформаційні атаки, кібервійни, тиск на економіку, дипломатичний саботаж тощо. В межах статті акцентується увага на тому, що поява «сірої зони» стала переломним моментом для повноцінного функціонування класичних категорій етики, які вже не в змозі описувати сучасну реальність як безпечну.

Актуальність теми дослідження зумовлена тотальною цифровізацією сучасних конфліктів, локалізація яких відбувається у соціальних мережах і смартфонах. Через фейки та інформаційні маніпуляції вона руйнує базові для кожної людини моральні цінності: істину та довіру. Важливо не допустити, щоб глобальний інформаційний простір, активними учасниками якого стали практично всі, перетворився на зону безкінечного конфлікту. Для цього необхідно розробити нову безпекову парадигму, основою якої має стати когнітивно стійке суспільство. Водночас без філософського переосмислення описаних вище процесів основні гуманістичні цінності у XXI столітті можуть просто зникнути.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема філософського бачення категорій війни і миру як об'єкт наукового дискурсу постійно досліджується зарубіжними і вітчизняними вченими. Вони відзначають складність інтерпретації трансформованих гібридних конфліктів нового часу та закликають до пошуку дієвих способів зупинення насильства і збереження фізичного й духовного здоров'я людства, що втомилася від затяжних протистоянь. Б. Парахонський та Г. Яворська осмислюють воєнно-мирну онтологію крізь досвід України у протидії російській гібридній агресії та з'ясовують, яких змін зазнала національна та міжнародна безпекова парадигма [1]. Г. Ситник вивчає філософські проблеми, пов'язані з війною, миром і соціальним насильством в умовах тотальної глобалізації та багатополюсності

світу. Його особливі інтенції теж присвячені безпековим викликам, з якими стикається Україна під час повномасштабного вторгнення рф [2]. Г. Яворська, обґрунтовуючи когнітивні та політичні виміри гібридної війни, зазначає, що сучасне трактування миру має стосуватися процесу трансформації та врегулювання конфліктів, а не лише завершення війни, адже спрямування війни – до перемоги, а миру – до компромісу [3]. О. Джигора розглядає поняття «етика війни», «моральна легітимність збройного спротиву» і «справедливий мир» у контексті сучасних конфліктів та з'ясовує вплив медіа, інформаційних технологій і політики санкцій на етичне осмислення війни [4]. О. Пучков та О. Уваркіна, розглядаючи філософію війни в умовах трансформації сучасних безпекових парадигм, наголошують, що традиційні підходи зазнають переосмислення в контексті так званого п'ятого виміру війни – у площині кіберпростору, інформаційного протистояння і когнітивного впливу [5]. Швидкозмінний світ майже щоденно демонструє нові гібридні конфлікти і нові виклики, пов'язані з ними. Науковці з усього світу консолідують зусилля для розроблення результативних та універсальних механізмів встановлення справедливого миру та розв'язання будь-яких видів конфліктів.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.

Попри значну кількість досліджень, що стосуються проблематики сучасних конфліктів, недостатньо осмисленими залишаються етичні наслідки гібридних форм війни, зокрема трансформація моральної відповідальності та розмивання меж між комбатантами і цивільним населенням.

Метою статті є філософське осмислення війни і миру в умовах гібридних конфліктів крізь призму етичного виміру сучасної безпеки, а також визначення моральних засад, що можуть слугувати орієнтиром для суспільства і держави в ситуації тривалого протистояння.

Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань:

- проаналізувати трансформацію уявлень про війну і мир у контексті гібридних конфліктів;
- визначити етичні дилеми застосування «некінетичної» зброї (кібератак, дезінформації, економічного тиску) у контексті теорії справедливої війни (Just War Theory);
- розглянути трансформацію понять «комбатант» та «некомбатант» в умовах гібридності та проаналізувати етичні наслідки залучення цивільного населення в інформаційні та мережеві конфлікти;
- обґрунтувати нову етичну парадигму безпеки, направлену на захист людської гідності та прав людини в умовах постійної «недовійни» та «крихкого миру».

Виклад основного матеріалу дослідження. Упродовж усього свого розвитку людство покладалося на бінарно-опозиційне розмежування категорій війни і миру, адже будь-який стан агресії між державами рано чи пізно неминуче призводив до відновлення світового порядку – до миру. Підручники з історії містять численні хронологічні дані про початок і закінчення збройних конфліктів, вичерпну інформацію про чітко визначені межі фронту, окуповані території, темпи просування чи відступу військ, кульмінаційні битви, кількісні втрати особового складу тощо. Філософське осмислення природи війни та миру еволюціонувало від чіткого розмежування цих станів до поступового їх взаємопроникнення.

Трансформація уявлень про війну і мир у контексті гібридних конфліктів. У межах класичного підходу заслуговують на увагу погляди англійського філософа Т. Гоббса, який вважав війну природним станом людства, позбавленого сильного політичного порядку. На його переконання, у фізичному і розумовому плані природа створила людей рівними, тому всі вони в рівній мірі можуть сподіватися на досягнення своїх основних прагнень. Водночас реалізувати їх доводиться, керуючись принципом «людина людині

вовк», тобто хтось нищить і захоплює, а хтось підкорюється чи захищається. Тому міжлюдські конфлікти стають схожі на «війну всіх проти всіх». Щоб звільнитися від цього стану людство змушене прагнути миру, зокрема укладати суспільні договори. Будучи прихильником абсолютної монархії, філософ стверджував, що лише верховна влада держави може управляти «мечем війни», а беззаперечний обов'язок громадян країни – захищати її на полі бою [цит. за 6].

В. Гусев зазначає, що І. Кант передбачив ситуацію, коли цивілізаційний розвиток зможе досягти такого рівня, що буде здатний власними воєнними інноваціями знищити увесь світ, опинившись на межі, де прогресивний розвиток людства шляхом війни стане неможливим, а єдиною реальністю для нього буде вічний мир. Єдине застереження мислителя – щоб цей мир забезпечував верховенство права і розуму, а не став миром на велетенському кладовищі історії» [7, с. 14]. Н. Кобзей пропонує перепрочитати, переосмислити та провести історико-філософську реконструкцію кантівських миротворчих поглядів, оскільки вважає, що «формула миру», яку століттями шукають провідні мислителі, давно вже знайдена. Вона полягає у запровадженні республіканської форми правління; участі держави у локальних чи регіональних державних союзах; дотриманні принципу *ius cosmopolitanum* / загальної гостинності, коли громадяни різних країн можуть безперешкодно долати кордони будь-яких держав і залишатися там тривалий час як громадяни світу, не порушуючи, звичайно, правові і моральні закони [8]. Поява Європейського Союзу, утворення Організації Об'єднаних Націй та безвізовий режим між багатьма державами довели, що кантівські принципи досягнення «вічного миру» були аж ніяк не утопічними. Німецький військовий теоретик К. Клаузевіц називав війну «актом насильства», що не знає меж, головними винаходами якого є зброя та структурна організація війська. Політику вчений називав лоном, в якому розвиваються війни, і переконував,

що, здійснюючи політичний тиск, можна змінити співвідношення сил, покращити умови чи посилити вигоду від політичних комбінацій, на які були зроблені ставки на початку протистояння [цит. за 2].

Класична філософія трактує мир як стан, коли не відбувається жодних воєнних дій та розглядає дотримання правил ведення бою та розрізнення між військовими і цивільними крізь призму етики.

Представники сучасних філософських шкіл констатують, що вже не існує чітких меж між аналізованими вище поняттями. На думку М. Фуко, війна фактично ніколи не закінчується. Вона лише переходить з однієї форми в іншу, наприклад, у політику. Тому логічно, що її спрямованість та прив'язка до територій також змінюються [цит. за 2]. Сучасні реалії демонструють зміщення акцентів у бік інформаційних, цифрових і когнітивних. Що ж стосується прагнення знищити ворога фізично, то йому на зміну приходять бажання контролювати, маніпулювати і руйнувати.

Етичні дилеми застосування «некінетичної» зброї у контексті теорії справедливої війни. Традиційно розпочинати і закінчувати війни держави могли тільки отримавши від «вестфальської моделі» законне право на застосування організованої сили. Однак ситуація із висадкою «зелених чоловічків» у Криму показала, що анонімні іноземні актори можуть стати причиною запровадження «надзвичайного стану» в країні, яку хочуть втягнути в конфлікт, й продемонструвала, як стираються межі між війною і миром, дієвістю та безсиллям міжнародних правових інституцій. Ще й іноагенти мобілізують суспільства для боротьби з невидимою загрозою. В інтересах етичної безпеки доцільно критично осмислювати всі інформаційні потоки, щоб в умовах гібридної війни остаточно не перетворити людську свідомість на лінію фронту, а територію проживання – на «сіру зону». Агресія, яка майстерно замаскована під мирний процес, змушує замислитися над моральним статусом учасників конфлікту та можливістю притягнення їх до

відповідальності за скоєне, якщо складно довести їх прив'язку до певних регулярних збройних сил.

Отже, «сіра зона» руйнує традиційний правовий принцип розрізнення (*distinction*) і призводить до ситуації так званої інструменталізації цивільного населення (за типом «зброї всього» М. Галеотті [9]), що сьогодні є ключовим етичним викликом. Йдеться про те, що особи, які фактично не належать до рангу військових, перетворюються на «нерегулярних комбатантів» і стають активними учасниками інформаційного фронту, але як «цивільні» агресори. Вони, як вважають Ю. Лисецький та ін., можуть піарити чужі ідеології, хибно трактувати історію та сучасне розуміння навколишнього світу, провокувати людей, підбурювати їх до протестів, організації заворушень і різних протистоянь. Через це інформаційно-семантичне поле сучасної культури стає гібридною зброєю війни нового типу, яка може знищувати історичний код пам'яті народу та об'єктивне трактування світової історії [10].

У «сірій зоні» людина часто втрачає здатність мислити раціонально. Як стверджує італійсько-британський філософ Л. Флоріді, під час гібридних конфліктів може відбуватися «онтологічна атака на інфосферу» – середовище, де формується людська ідентичність [11]. Простіше кажучи, тривале перебування у середовищі дезінформації призводить до того, що дедалі важче встановити істину. Виходом з ситуації може бути цілковита заборона доступу до відкритих джерел інформації, але це породжує ще один вагомий етичний виклик: як у ситуації обмеження цифрових свобод самому не стати агресором.

Наступний етичний виклик стосується поняття анонімності та розмивання меж відповідальності. За Т. Рідом, у гібридних конфліктах агресор часто використовує хакерів та проксі-групи (незаконні збройні формування, на зразок «вагнерівців», банди, терористичні групи), тому його складно притягнути до відповідальності за скоєне [12]. Аналогічні думки висловлює Дж. Лукас, переконуючи, що неможливо дати «справедливу відсіч» (*jus ad*

bellum) ворогові, якого нереально ідентифікувати [13]. За таких умов неможливо також реалізувати жодні стратегії і запустити в роботу безпекові інституції.

Отже, всі виклики наочно підтверджують тезу, що гібридні конфлікти сучасності мають мало спільного із традиційним розумінням війни. Підтвердження цієї тези наведені у таблиці 1.

Таблиця 1

Етичні дилеми гібридності крізь призму класичних принципів

Етичний принцип (класика)	Сутність дилеми в «сірій зоні»	Дослідник (авторитетний контекст)	Реальний кейс (приклад)
Справедлива причина	Чи є цифрова атака приводом для військової відсічі?	Р. Діпер	Stuxnet: кібератака на інфраструктуру як акт війни.
Розрізнення	Як захистити мирних людей, якщо вони стали ціллю маніпуляцій?	М. Волцер	Втручання у вибори: цифрова атака на свідомість членів суспільства.
Пропорційність	Як не допустити надмірної шкоди?	С. Фабр	SWIFT: економічне відключення, що б'є по мільйонах цивільних осіб.
Останній засіб	Чи не провокує «зручність» гібридної зброї вічну війну?	М. Галеотті	Енергетичний шантаж: тиск замість дипломатичних переговорів.
Відповідальність	Як знайти винного в умовах анонімності?	Дж. Лукас	«Зелені чоловічки»: анонімна агресія без розпізнавальних знаків.
Моральна автономія	Чи є руйнування правди формою насильства?	Л. Флоріді	Deepfakes: створення фейкової реальності для маніпуляції вибором.

Джерело: власна розробка авторів

Наведена в таблиці 1 інформація підтверджує, що в умовах «сірої зони» традиційні етичні канони перестають працювати і вже не можуть врегульовувати насильницькі прояви, спричинені некінетичною зброєю, кібератаками та дезінформацією.

Етичні наслідки залучення цивільного населення в інформаційні та мережеві конфлікти. За Р. Діпером, при неможливості визначити де закінчується інформаційне (цифрове) втручання і починається збройна агресія, виникає стан перманентної напруги. Перебуваючи у такому стані, важливо оцінити наслідки процесів і за можливості утриматися від неконтрольованої ескалації конфлікту, наступним кроком якої буде фаза повномасштабної гарячої війни [14]. Для її початку, як стверджує вчений, має бути справедлива причина.

Принцип розрізнення (distinction) М. Волцера стосується твердження про те, що некінетична зброя розрахована на ураження некомбатантів. Дезінформація, суспільні розколи, економічні та гуманітарні кризи руйнують моральний імунітет цивільного населення. Війна стає тотальною і охоплює все суспільство без винятку [15; 16]. Тому дилема пропорційності (за С. Фабром), демонструє, що неможливо точно розрахувати і вберегтися від шкоди при некінетичних атаках. Дж. Лукас зазначає, що часто їхня позірна «гуманність» перетворюється на катастрофу для мільйонів цивільних осіб [17; 18], відповідати за наслідки якої не буде кому, бо неідентифіковані суб'єкти ніколи не висловлюють каяття і не відшкодовують збитки [13].

Формулювання дилеми, пов'язаної з філософськими поглядами М. Галеотті, як «останній засіб» (last resort) привертає увагу до того, що очевидна підміна понять (ототожнення некінетичної зброї з гуманною) може призвести до того, що гібридні конфлікти існуватимуть вічно. Таким чином, заперечується головна мета справедливої війни – досягнення миру – і розмивається сама можливість морального трактування цих категорій [9].

Невипадковою була й згадка про дилему «онтологічної шкоди» Л. Флоріді, яка окреслює вибір між безпекою і свободою та «превентивною цензурою» [11]. Задане дискусійне поле спонукає звернутися до впливу

цифрових технологій на формування / руйнування моральних цінностей сучасної людини в умовах гібридних конфліктів.

Насамперед спадає на думку поняття «постправа», яке дозволяє емоційним маніпуляціям домінувати над об'єктивними фактами і робить членів суспільства вразливими до внутрішніх розколів, що загрожують національній безпеці країни.

Нова етична парадигма безпеки, направлена на захист людської гідності та прав людини в умовах постійної «недовійни» та «крихкого миру». Негативними явищами сучасності також є «інформаційні бульбашки» та ехо-камери, здатні суттєво радикалізувати суспільні погляди, посіяти ворожнечу та дегуманізацію; негуманне використання штучного інтелекту, алгоритмів та бот-мереж з метою автоматизації відповідальності. Такі маніпуляції вкотре розмивають суб'єктність гібридної агресії та вимагають прийняття адекватних заходів для убезпечення від зазіхань на свободу в мережах.

Урегулювання цих процесів вимагає нової етичної парадигми, формування якої має базуватися на стратегії захисту людської гідності та когнітивної автономії. Йдеться про гуманітарний вимір безпеки, коли ключовим стає захист культурної ідентичності та психологічної цілісності особистості. Гібридні конфлікти часто зазіхають на руйнацію мовної нормативності, історичної пам'яті та ключових наративів культури, зачіпаючи не лише фізичну можливість вижити, а й здатність самоідентифікувати себе як частину спільноти. Постійне відчуття небезпеки провокує появу моральної втоми. При цьому значно знижується рівень емпатії, людина поступово адаптується до світу, переповненого насильством і починає сприймати його як буденність. Щоб уникнути цього, потрібно переосмислити моральну відповідальність усіх без винятку суб'єктів міжнародних та внутрідержавних відносин. Кожна країна має зрозуміти, що ескалація хаосу в «сірій зоні» через

кібератаки і дії проксі-груп руйнує підвалини правосуддя, а тому не може залишатися безкарною. Така ж вимога стосується і цивільних. Сьогодні інформаційна гігієна є зоною відповідальності кожного окремо взятого індивіда. Лише через солідарну відповідальність можна захиститися від агресора та не розгубити ціннісних орієнтирів, зберегти правду та людську гідність, що є єдиним надійним фундаментом миру в епоху тотальної гібридності.

Висновки. В умовах гібридних конфліктів філософське осмислення війни і миру суттєво трансформувалося. Використання понять «надзвичайний стан» та «сіра зона» свідчить про можливість існування безперервної, але завуальованої агресії не на полі бою, а через дезінформацію, пропаганду, маніпуляцію фактами, психологічні операції, поляризацію суспільства, підрив довіри, штучні конфлікти ідентичностей, травматизацію населення, атаку на культурну пам'ять та ідентичність, алгоритмічні маніпуляції та «інформаційні бульбашки». Тобто, агресія перемістилася у площину когнітивного простору кожної особистості. Гібридні конфлікти перетворили цивільних громадян на інструмент стратегічного впливу, втягуючи у протистояння усе суспільство як сукупність. Виникла очевидна етична криза, коли старі правила розрізнення між комбатантами та цивільними перестали працювати, а механізми моральної відповідальності анонімних акторів ще й досі не визначені. Виокремлені нами етичні дилеми «справедливої причини», «розрізнення», «останнього засобу», «відповідальності» та «моральної автономії» сигналізують про необхідність формування нової етичної парадигми, що має змістити фокус уваги із захисту фізичних об'єктів на захист людської гідності та інтелектуальної автономії. Безпека сьогодні – це когнітивна стійкість суспільства, яке повинно бути відповідальним і визнавати права людини найбільшим своїм пріоритетом.

Список використаних джерел

1. Парахонський Б., Яворська Г. Онтологія війни і миру : безпека, стратегія, смисл : монографія. Київ : НІСД, 2019. 560 с.
2. Ситник Г. Філософія війни та миру : курс лекцій. Київ : ТОВ «САК Лтд», 2023. 118 с.
3. Яворська Г. Війна і мир у сучасних парадигмах безпекових досліджень. *Стратегічні пріоритети*. 2019. № 1. С. 110–116.
4. Джигора О. Етика війни та мирного врегулювання: філософські підходи в контексті російсько-української війни. *Філософія та управління*. 2024. № 1. С. 56–63. DOI: <https://doi.org/10.70651/3041-248X/2024.1.07>
5. Пучков О., Уваркіна О. Філософія війни п'ятого виміру. *Вісник Львівського університету. Серія: Філософсько-політологічні студії*. 2023. Випуск 48. С. 126–132. DOI: <https://doi.org/10.30970/PPS.2023.48.16>
6. Дзьобань О. Проблеми безпеки у договірній концепції Томаса Гоббса: аксіологічний аспект. *Стратегічні пріоритети*. 2008. №1(6). С. 161–167.
7. Гусєв В. Кант : філософське обґрунтування ідеї світу. *Наукові записки. Філософія та релігієзнавство*. 2000. №18. С. 8–16.
8. Kobzei N. Toward Perpetual Peace in Ukraine : Reception of I. Kant in the Literary and Philosophical Reflections of V. Vynnychenko and the Present. *Kyiv-Mohyla Humanities Journal*. 2024. № 11. P. 71–86.
9. Galeotti M. *The Weaponisation of Everything : A Field Guide to the New Way of War*. Yale University Press, 2022. 256 p.
10. Лисецький Ю., Старовойтенко О., Семенюк Ю., Павленко Д. Гібридні війни. Компоненти та особливості. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Державне управління*. 2021. № 5, Т. 32. С. 63–70. DOI: <https://doi.org/10.32838/TNU-2663-6468/2021.5/11>
11. Floridi L. *The Fourth Revolution: How the Infosphere is Reshaping Human Reality*. Oxford University Press, 2014. 265 p.

12. Rid T. Cyber War Will Not Take Place. Oxford University Press, 2013. 256 p.
13. Lucas G. Ethics and Cyber Warfare: The Quest for Responsible State Behavior in Cyberspace. Oxford University Press, 2017. 208 p.
14. Dipert R. The Ethics of Cyber-warfare. Journal of Military Ethics. 2010. Vol. 9 (4). P. 384–410.
15. Walzer M. Just and Unjust Wars: A Moral Argument with Historical Illustrations (5th ed.). Basic Books, 2015. 416 p.
16. Walzer M. Arguing About War. Yale University Press, 2006. 208 p.
17. Fabre C. Cosmopolitan War. Oxford University Press, 2012. 324 p.
18. Fabre C. Economic Statecraft : Human Rights, Sanctions, and Conditionality. Harvard University Press, 2018. 224 p.